

7. Геродот. История : кн. 4 : Мельпомена / Геродот // Скифия : история, хозяйство, быт, религия, искусство, военное дело / В. Ю. Мурзин, Н. А. Гаврилюк, С. С. Бессонова, Е. Е. Фиалко, Е. В. Черненко. – Николаев : Возможности Киммерии, 2004.
8. Грантовский Э. А. Ранняя история иранских племен Передней Азии / Э. А. Грантовский. – М. : Наука, 1970. – 389 с.
9. Древнее искусство. – Л. : Аврора, 1974. – 194 с. : илл.
10. Дюмезиль Ж. Верховные боги индоевропейцев / Ж. Дюмезиль – М. : Гл. ред. восточной литературы, 1986. – 232 с.
11. Залізник Л. Л. Первісна історія України / Л. Л. Залізник. – К. : Вища школа, 1999. – 261 с.
12. Леви-Стросс К. Неприрученная мысль / К. Леви-Стросс // Первобытное мышление. – М. : Терра, 1999. – С. 111-337.
13. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев // Самое само. – М. : Эксмо-Пресс, 1999. – С. 205-404.
14. Луцій Септимій. Щоденник Троянської війни у шести книгах (уривки) / Луцій Септимій // Хроніка-2000. Український культурологічний альманах. – 2000. – Вип. 33. – С. 88-89.
15. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский. – М. : Терра, 2000. – 407 с.
16. Отрощенко В. В. Идеологические воззрения племен эпохи бронзы на территории Украины (по материалам срубной культуры) / В. В. Отрощенко // Обряды и верования древнего населения Украины. – К. : Наукова думка, 1990. – С. 5-17.
17. Раевский Д. С. Модель скифской культуры / Д. С. Раевский // Мир скифской культуры. – М. : Языки славянских культур, 2006. – С. 265-574.
18. Янковская Н. Б. Ашшур, Митанни, Аррапхэ / Н. Б. Янковская // История Древнего мира : в 3-х т. : Ранняя древность. – М. : Гл. ред. восточной литературы, 1989. – С. 174-197.

Бородин С.В.

УДК 94(477)«17»

360 ЛЕТ СОБЫТИЯМ, СВЯЗАННЫМ С НАЧАЛОМ НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ ВОЙНЫ УКРАИНСКОГО НАРОДА СЕРЕДИНЫ XVII В.

Актуальность. При рассмотрении актуальности данного вопроса необходимо раскрыть сложность отношений Б.Хмельницкого и Гетьманщины, с точки зрения тогдашней практики международных взаимоотношений, с соседними государствами и вхождение войска Б.Хмельницкого в так называемую православную нишу.

С началом восстания Б.Хмельницкого новое, еще не узаконенное, казачье государство все больше втягивалось в систему международных отношений, обозначенными религиозными различиями и традициями религиозных межгосударственных союзов. Восстание против католической Речи Посполитой, казачина автоматически превратила в своих врагов католические государства Европы, и нашла потенциальных союзников в странах не католических: мусульманских (Крым и Османская империя), протестантских (Трансильвания, хотя и зависимая от Стамбула; грозная для своих соседей Швеция и далекая Англия) [1].

Фактически, на начало Хмельниччины казачина не проявляла толерантности в своих взглядах относительно религиозной принадлежности, потенциальных партнеров и союзников. Первым важным (а с точки зрения военно-политическим и религиозным также революционным) шагом на пути поиска союзников было заключение военного союза с Крымом, который обеспечивал Хмельницкому важные победы в первые месяцы восстания и был важным фактором его военной стратегии в последующие годы [2]. Союз с ханом вызывал недовольство и нарекания украинского населения на поведение татар, которые часто, иногда с разрешения гетмана, брали ясыр на украинских землях. Упреки со стороны христиан на союз с их врагами – мусульманами – сыпались на Хмельницкого как со стороны римских католиков, поляков, так и со стороны своих православных.

Нарекания и обвинения, однако, не оказывали значительного влияния на политику Б.Хмельницкого. Исходя из военно-стратегических планов, он на протяжении шести лет поддерживал союз с Крымским ханством, отказался от просьб Венецианского сената начать активные действия против турок в 1650 году, а после поражения под Берестечком в 1651 году формально принял подданство султана. Только не готовность Османов поддержать этот акт военной силой и оказать надежную действительную помощь казацкому гетману в его сложной борьбе с Польшей остановило Украину на пути дальнейшей политической интеграции с империей вслед за другими вассалами Стамбула восточной и западной Европы, кроме православной Молдавии и Валахии. Этот путь облегчался тем фактом, что в религиозной политике Османы практиковали православие и протестантизм своих восточноевропейских подданных, противопоставлять эти религиозные конфессии католицизму главных соперников Порты в Европе – Габсбургам [3].

Что касается отношений с протестантскими государствами, то Хмельницкий, со своей стороны, проявил наибольшую активность в отношениях с Трансильванией, а позже со Швецией. Не оставил он без внимания также отношения с Янушем Радзивилом, литовским гетманом и неофициальным литовским протестантом, который был женат на православной – дочери молдавского государя Василя Лупу.

Такой же удобной с точки зрения тогдашней практики международных взаимоотношений было для Хмельницкого и Гетьманщины православная ниша. Хмельницкий с самого начала восстания обращал особое

внимание на Молдавию, по началу думал самому занять молдавский престол, а затем убедил Лупу отдать его дочь Розанду замуж за своего сына Тимоша. Этот брак роднил Хмельницкого не только с православным царственным родственником, а также с протестантской ветвью Радзивиллов [4].

Однако главным потенциальным союзником казацких политиков в православном мире была не маленькая, переживающая переориентацию на Речь Посполитую, Молдавия, а могучая и традиционно антипольская Россия. Восстание Б.Хмельницкого перевело отношения между Москвой и казачеством в другое русло, где впервые важнейшее место заняли религиозные мотивы. В зависимости от успехов или неудач восстания вопрос московской поддержки имел большее или меньшее значение в козацко-московском диалоге, а также религиозная тема всегда присутствовала в нем. Как правило, она никогда не доминировала в этих отношениях, но всегда отображала динамику казацко-московских переговоров.[5]

Путь к Переяславлю украинской и московской элиты был проложен религиозно-политическим альянсом и событиями тридцатилетней войны 1618-1648 г.г., где роль религиозного фактора нельзя переоценивать.

Подводя итоги, необходимо обратить внимание на такой момент, как договор 1654 года о принятии Войска Запорожского под протекцию царя. Он был целиком логичным результатом развития украинско-российских политических отношений 1649-1653 гг., в так же той конфигурацией международных взаимоотношений, которая сложилась на то время в Центральной и Западной Европе.

Источники и литература:

1. Plokyh Serhii. Крила протекції : до визначення правового змісту Переяславської угоди 1654 року // Mediaezalia Ucrainasca : ментальність та історія ідей. – К., 1995. – Т. 4. – С. 76-85.
2. Стороженко І. Українсько-кримсько-татарський союз 1648 року / І. Стороженко // Національно-визвольна війна українського народу середини XVII століття : політика, ідеологія, військове мистецтво. – К., 1998. – С. 81-91.
3. Прицак О. Союз Хмельницького с Турцией 1648 р. / О. Прицак // Записки наукового товариства ім. Шевченка. – Мюнхен, 1948. – Т. 156. – С. 143-164.
4. Грушевський М. Історія України-Русі / М. Грушевський.
5. Шевченко Ф. П. Політичні та економічні зв'язки України з Росією в середині XVII ст. / Ф. П. Шевченко. – К., 1959.

Воронко О.Г.

УДК 314.122.6(477.75),,19”

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У КРИМУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Дослідження суспільних процесів в Україні, як у країні багатонаціональній потребує врахування особливостей розвитку усіх етнічних спільнот. Історичний підхід до вивчення динаміки чисельності населення, змін його статеві-вікової структури передбачає виокремлення серед інших дослідницьких аспектів також предметного аналізу етнодемографічних процесів. При цьому необхідно зважати на те, що складність і суперечливість демографічного розвитку в сучасній Україні обумовлена не лише системною суспільною кризою 1990-х рр., але й процесами, які відбувалися у попередні десятиліття. Така постановка питання передбачає розгляд змін в етнодемографічній структурі населення в історичній ретроспективі.

Водночас важливим є виявлення регіональних тенденцій етнодемографічних процесів в Україні, які за багатьма параметрами визначають загальноукраїнську ситуацію. Одним із найбільш етнічно розмаїтих за складом населення регіонів України є Крим. Своєрідними рисами визначається й демографічний розвиток регіону, причинно-наслідкові зв'язки змін у статеві-віковому складі різних етнічних груп, представники яких населяють АР Крим.

Необхідність здійснення наукового аналізу в зазначеному тематичному напрямі обумовлюється й тим, що вітчизняній історичній науці бракує узагальнюючих праць з етнодемографічної історії розвитку як українського суспільства в цілому, так і окремих його складових. Загалом, незважаючи на значний досвід у студіюванні етнодемографічної проблематики, слід вказати, що найбільш ґрунтовні дослідження, як правило, стосуються України в цілому [1]. Регіональний напрям дослідницької діяльності у сфері вивчення етнодемографічних процесів в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст. тільки-но починає активізуватися [2].

Незважаючи на те, що Криму властивий чітко виражений взаємозв'язок етнополітичних та етнодемографічних процесів, існує мало сучасних історичних праць, в яких би системно аналізувався етнодемографічний розвиток Криму. Спроби дослідження проблематики передусім здійснюються у контексті вивчення історії існування в регіоні окремих етнічних спільнот [3]. Втім, незважаючи на приділення окремої уваги в таких працях історико-демографічній проблематиці, деякі дослідники вважають подібні праці упередженими та ідеологічно заангажованими [4, с. 78]. Натомість пропонується вивчення ситуації передусім стосовно кримськотатарського населення. Демографічні ж процеси, які властиві іншим етнічним спільнотам регіону, навіть найбільш чисельним – росіянам і українцям, вивчаються тільки епізодично. Між тим об'єктивність оцінки загальної етнодемографічної ситуації в регіоні потребує комплексного аналізу динаміки статеві-вікового складу всіх найбільших етнічних груп.